הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת בבא מציעא - דף נג

עיונים על הדף

עקרי הדינים בביטול.

מבואר בברייתא שהביאה הגמ' שתרומה וביכורים בטלים באחד ומאה. ומעשר בטל ברוב, ודנה הגמ' מדוע לא מוגדר מעשר כדבר שיש לו מתירים בהכנסתו לירושלים, וחילולו בפחות משוה פרוטה לדעת חזקיה וכו'.

אמרו תוס' *(ד"ה ועולה)* שדרשו בספרי שתרומה עולה באחד ומאה. ערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים, ודין זה הוא אסמכתא בעלמא, שהרי מדין תורה תרומה ערלה וכלאי הכרם בטלים ביבש ברוב. ובלח בשישים כמו שאר איסורים.

הרע"א על דברי התוס' ציין לרש"י במנחות *(עז, ב ד"ה מדמע)* שמדקדוק לשון רש"י עולה שפירש את דרשת הספרי כפשוטו שמדין תורה תרומה בטלה ברוב של אחד ומאה, וכו'. ולא כדברי התוס' שנקטו שדין זה רק מדרבנן.

הרע"א בגליון הש"ס שואל על דברי התוס' שאמרו שמדין תורה תרומה וכו' בטלים ברוב ביבש ובלח בשישים, על מה מדובר על איזו תערובת, אם מדובר בתערובת של מינו, גם בלח הביטול הוא ברוב ולא פי שישים. אם מדובר במין שאינו מינו, גם מדרבנן בטל בשישים כנגדו.

כדי להבין את קושייתו של הרע"א נעלה מעט מהכללים בנושא מורכב זה של ביטול בתערובת.

הכלל אומר שכאשר נתערב **דבר יבש מותר בדבר יבש אסור.** יש לפנינו תערובת של איסור והיתר. ואם יש רוב בהיתר הכל יוגדר כהיתר. *(נחלקו רבוותא האם יהיה מותר לאכול הכל בב"א ואכמ"ל.)* **וגזרו חז"ל** על דבר זה שכדי שנתיר ע"פ רוב ההיתר נצטרך ביטול בשישים *(באינו מינו)* גזירה מחמת לח בלח שיתבאר לקמן.

כאשר **התערובת היא לח בלח,** המושג "לח" בהלכות תערובת בא להגדיר, דבר שמעביר טעם מאחד לשני וא"כ לא די שמסתפקים אנו בחתיכה עצמה האם היא היתר או איסור אלא אפילו נדע, אולם עתה יש בה **טעם אחר מהאיסור.** כאן חלוקו תנאים ואמורים האם אין שייך שיתבטל טעם, או אמרו ביטול בשישים *(בחולין)* שבכזה שיעור אין נ"ט *(נותן טעם)*. *(ונחלקו הראשונים חולין צח' האם טעם נעשה כעיקר מהתורה ולכן לא בטל חד בתרי או מדרבנן. מה ההגדרה של לח כדי שיעביר טעם. מה הגדרה של מינו. רבו הדעות. ואכמ"ל)* ומעתה בלח ולח יש הבדל מהותי **בין מינו שלאין מינו** שכפי שהתבאר ההגדרה של לח זה שהוא מעביר טעם אולם במינו אין כאן טעם אחר של איסור. אלא רק דין מבטל ולא טעם מבטל *(עי' בר"ן נדרים ל')*.

מעתה הקשה הרע"א אם מדובר במינו בלח, אי"צ להגיע לפי שישים אלא אלא רק רוב כנגדו כבר יש ביטול היות ואין כאן טעם אחר האוסר אלא דין מבטל בלבד, ומדוע נזקקו תוס' להגיע לביטול של שישים כנגד האיסור. ואם מדובר מין בשאינו מינו תמיד הנושא הוא בביטול של שישים כנגד.

ביאר הרע"א, ע"פ שיטת רבא שלגבי ביטול בתערובת אנו מתייחסים ל"שם" רכיבי התערובת, ולא ל"טעם" התערובת. ומדובר בשני סוגי "טעם" שהתערבו, אבל "שמם" אחד, ומוגדרת התערובת למין בשאינו מינו ב"טעם", אך מאידך ה"שם" שוה והוי "מין במינו", ואם פוסקים הלכה כרבא שהכרעת התערובת נידונת לפי ה"שם", א"כ זה מין אחד שבטל ברוב, אך מחמת הטעם אנו חוששים ואוסרים עד שיהיה שישים כנגד האיסור. *(ועי' בגליון מהרש"א ובמהרש"ם ובציונים שציינו.)*

האם יש נטילת ידיים למעשר?

מבואר בגמ', שתרומה וביכורים שווים ששניהם טעונים רחיצת ידיים, משא"כ במעשר. צריך לברר בנושא זה, מתי גזרו שיטול את ידיו, האם צריך ליטול את ידיו לאכילה או רק למגע. מהם דרגות הטומאה שחששו רבנן ובעקבות כך אמרו שיש חיוב נטילת ידיים.

עיקר הסוגיא של חיוב נטילת ידיים לגבי דברים של קודש ואף לחולין למדנו בגמ' בחגיגה *(יח, ב)*, רש"י לפנינו *(ד"ה וטעונים)* הביא את עיקר דברי הסוגיא הנזכרת, שידיים יש בהם גזירת טומאה כדין שני לטומאה ושני לטומאה עושה שלישי לטומאה בתורמה, אך במעשר לא גזרו שיעשה שלישי לכן צריך נטילה לתרומה ולא למעשר.

ותוס' *(ד"ה וטעונין)* ביארו שהנידון הוא לגבי מגע, שהרי לגבי אכילה אף מעשר צריך נטילת ידיים כפי המבואר בגמ' בחולין *(לג, ב)* כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים לדעת רבי מאיר, אסור בתרומה ומותר ומעשר. אך לשיטת רבנן אף במעשר אסור עד שיטול ידיו. א"כ מבואר שלגבי אכילה אף מעשר צריך נטילת ידיים.

ואף דברי תוס' נזכרו ביסודם בדברי הגמ' בחגיגה *(שם)*, שגזרו רבנן, על סתם ידיים שלא ידוע בהם טומאה שיהיו בגדר של שני לטומאה. וע"כ צריך נטילת ידיים לצורך אכילת חולין, מעשר ונגיעה בתרומה. בגמ' שם למסקנא מבואר שלגבי חולין הצריכו נטילת ידיים לאכילת פת בלבד, וכל הנוטל ידיים לפירות הרי זה מגסי הרוח. לגבי אכילת מעשר כפי שהביאו תוס' לפנינו, לשיטת רבנן שאמרו שכל הטעון ביאת מדברי סופרים, אסור במעשר. ולתרומה דין נטילת ידיים אף אם אינו אוכל אלא רק נוגע. ובפשטות כך הדין בביכורים.

{כללי דרגות הטומאה בקצרה, **"אבי אבות הטומאה",** היינו מת עצמו מוגדר כאבי אבות הטומאה. חומרתו ראשונית, מטמא אדם כלים אוכלים ומשקים. ומטמא אף באהל. שווה לו בחומרתו "חרב" כלי מלחמה שנגע במת דינו כאבי אבות הטומאה. *(מחלוקת ראשונים האם דווקא כלי מלחמה כל מתכת וכו'. והאם מטמא באוהל.)* **"אב הטומאה"** הוא אדם שנטמא ממת. וה"ה, זב זבה נדה יולדת מצורע שרץ נבלה. מטמאים כאבי אבות הטומאה, אדם כלים אוכלים ומשקים. מלבד טומאת אהל. *(בכלים הנטמאים ונעשים אב הטומאה למדנו בשלהי מסכת עירובין קד, ב שיש הגבלה בדבר זה, ל"כלי חרס", שאינו נעשה אב הטומאה, מחמת שאינו נטהר במקוה.)* **"ראשון לטומאה"** הנוגע באחד מאבות הטומאה. אינו מטמא אדם וכלים. ומטמא רק אוכלים ומשקים. **"שני לטומאה"** הנוגע בראשון. אולם זה שייך רק באוכל ומשקה. **במשקה** יש חומרה נוספת, על שאף שקיבל טומאה משני, הופך להיות בחזרה ראשון. *(וזה המקור לגזירת נטילת ידיים.)* מלבד, משקה שקיבל טומאה מטבול יום, שאינו הופך בחזרה לראשון. ונלמד דין זה בפסחים *(יד, ב)*. בגמ' *(שם)* נחלקו האם משקין נטמאים מדבר תורה. משקין בבית המקדש דינם שונה כמבואר *(שם טז, א)*. **"שלישי לטומאה" "רביעי לטומאה".** דעת ר"ע *(פסחים יח, א)* שאף בחולין יש שלישי לטומאה. אולם בגמ' בסוטה *(ל, א)* מבואר, שלרוב דעות רק בתרומה וקודשים שייך שלישי. ולמדו "רביעי" בקודשים מדין תורה. אולם אף כאן חלוקים "תרומה" מ"קודשים" תרומה שקיבלה טומאה משני מוגדרת כ"פסול", היינו שלא מעבירה את הטומאה הלאה. ואילו "קודש" נקרא טמא שמעביר לרביעי. **"חמישי לטומאה"** בגמ' בפסחים *(יט)* מבואר שבצירוף של ב' דעות שייך להגיע אף לחמישי לטומאה, ונחלה בגמ'.}

סיכום הדף

נושא היום: חילול מע"ש שאין בו שוה פרוטה.

כאמור לדעת חזקיה, אין מחלל מעשר שני עד סוף הערך שיש במטבע, **ומע"ש ששוויו פחות משוה פרוטה** מחלל על העודף שבמטבע הראשונה. **בברייתא מבואר** שיש חילוק בין תרומה למעשר, **בין הדברים** מבואר שמעשר בטל ברוב לאפוקיי מתרומה שבטלה במאה ואחד. **בדין הלכות ביטול ברוב** "דבר שיש לו מתירים" לא בטל, **ואם אמרו** שהמעשר בטל ברוב בהכרח שאין לו מתירים, **לגבי אכילה בירושלים** ניתן להעמיד שנטמא, אך לגבי חילול אם אין בו פחות משוה פרוטה **לדעת חזקיה** ניתן לחללו א"כ לא צריך להיות בטל ברוב. **ניסו להעמיד** שהחילוק בין מעשר לתרומה, מעשר לא בטל ברוב כלל, **לאפוקיי מתרומה** שבטלה באחד ומאה. **אך נדחה** ממשנה מפורשת שמבואר שמעשר בטל ברוב באופן שאין בו שוה פרוטה ושנכנס לירושלים ויצא. **ביארה הגמ'** שחזקיה סבר שניתן לחלל פחות משוה פרוטה, **אבל בברייתא מדובר** שלא היה מעשר שני לחלל, ומעט פירות שיש לו לחלל *(ע"פ המאירי)* **לא יכולים להצטרף** יחד עם התערובת, כיון שמדין תורה התערובת בטלה ואין בה דין מעשר שני רק רבנן גזרו שלא בטל וא"כ יש כאן צירוף של חיוב מהתורה ומדרבנן, ואינם מצטרפים לחילול. **וכן לא שייך להביא ב' פרוטות** ולחלל פרוטה וחצי מהפירות החייבים במעשר וחצי הפרוטה על הפירות המעורבים שיש בהם פחות משוה פרוטה של מעשר, **כיון שפרוטה תופסת פרוטה** וחצי הנותר לא שייך לצרפו לחצי המעורב כיון שכאמור דינו מדרבנן. **ולהביא מטבע קטנה של "איסר"** ויחלל עד הערך הפנוי ואת המעורב יחלל על השארית, **גזרו** שלא יעשה כך מחשש שמא יעשה עם ב' פרוטות וכאמור לא מועיל, לכן באופן זה אמרו שבטל ברוב.

אמרו בברייתא מעשר שהיה בירושלים ויצא ונתערב בטל ברוב, לא מחזירים שוב לירושלים, **א.** מדובר **שנטמא** ואמנם **דרש ר"א** שבנטמא יש לו פדיון אף בירושלים אך כאן לא שייך לפדותו כיון שמדובר **על דבר שנקנה בכסף מעשר שני** ולא בפירות עצמם וכשיטת רבי יהודה שאם נטמא דינו בקבורה. **ב. היות ולשון הברייתא** שיצא מחוץ לירושלים ואם כדברי רבי יהודה שמדובר בדבר שנקנה במעות מעשר שני ונטמא שדינו בקבורה אף אם לא יצא מחוץ לירושלים. **אלא הביאור** אף שהפירות טהורים אלא קלטוהו מחיצות הר הבית ונפלו המחיצות לגבי אכילה אסור לאוכלו שהרי אין מחיצות **ולגבי קליטת מחיצות לגבי פדיון**, אמנם דין זה לרבא מדרבנן אולם לא חילקו ואין לו פדיון ולכן בטל ברוב. **לדעת רב הונא בר ר"ש**, הדין האמור בברייתא הוא מעשר שני בטל ברוב כאשר אין לו שוויות של שוה פרוטה שהיה בירושלים ויצא, לא שייך להחזיר לירושלים כיון שנפלו המחיצות **וכאמור** לא פלוג רבנן ואין בו פדיון לכך בטל ברוב. **והחידוש** בפחות משוה פרוטה, שקלטוהו מחיצות. *(ובודאי שכך הדין לגבי יש בו שוה פרוטה.)*

"**אם גאל יגאל איש ממעשרו**" **דרשו** שלא כל דבר יש בו חילול מעשר שני, **למעט** אם אין בשווי הפירות שוה פרוטה. **לדעת רב אמי וריו"ח**, "**אין בו**" היינו בפרי עצמו אין שוויות של שוה פרוטה, אבל אם יש בפרי שוה פרוטה מתחלל. **לדעת רב אסי ור"ל**, "**אין בחומשו**", אם יש בפרי שוה פרוטה עדיין לא יתחלל כל עוד תוספת החומש לא שוה פרוטה. **נשארת הגמ'** בקושיא לרב אמי וריו"ח שסברו ש"אין בו", **מהברייתא של חזקיה** שאם אין שוה פרוטה דיו שיאמר הוא וחומשו" אם אין בחומש שוה פרוטה מובן הרבותא שדיו שיאמר וכו'. **אולם אם אין בו שוה פרוטה** שהברייתא תכתוב "יאמר וכו'" המילה "דיו" לא משמשת לחידוש.